

“MACBETH” DOOR TORKA T. : EEN COMPACT RITUEEL

Met de productie van Shakespeares *Macbeth* werkte het jonge Antwerpse gezelschap Torka T. - erfgenaam van het Fakkeltheater - een drieluik af over het thema van goed en kwaad. Torka T. ging namelijk van start met *Dr. Faustus* van Christopher Marlowe, waarin de held, in zijn hang naar kennis en genot een pact met de duivel sluit. Vervolgens werd *Karamazov* naar Dostojewski op de planken gebracht waarin een innerlijke tweestrijd resulteert in vadermoord.

Macbeth begint al met een scène waarin de heksen duidelijk het centrale thema van goed en kwaad en de omkering van deze begrippen voorop plaatsen: “Fair is foul, and foul is fair” (in de vertaling van Willy Courteaux: “Goed is kwaad en kwaad is goed”). In deze tragedie zien we hoe een gevoelig en zelfs moreel bewust man zodanig in het kwaad verstrikt raakt dat hij het leven als zinloos gaat ervaren.

Macbeth is misschien wel Shakespeares meest innemende tragedie. Ze is kort, heeft geen nevenintrige en wordt gekenmerkt door een netwerk van gebalde poëzie, die op indringende wijze de grote thema's van het kwaad, de schuld en de wroeging vertolkt. Vooral de beeldspraak van licht en donker, van dag en nacht bepaalt de sfeer van het hele drama. Precies omdat het stuk zo compact is en gekenmerkt wordt door een haast bezwerende poëzie, leent het stuk zich uitstekend tot een enigszins rituele vormgeving. Dat is waarschijnlijk wat regisseur Robert Sian en zijn gezelschap voor ogen stond. Zich baserend op de vertaling van Willy Courteaux, versterkte hij verder het compacte karakter van het stuk zodat het door een zestal acteurs kon gespeeld worden.

Sian plaatste de actie in een rechthoekige, witte doos-zonder deksel-, waarrond de toeschouwers die naar beneden keken, geschaard zaten: een origineel, zeer sober kader, dat meteen een rituele sfeer creëert. Bovendien droegen alle acteurs witte kostuums. De hele hier opgeroepen context suggereerde aldus de oorspronkelijke staat van onschuld. *Macbeth* laat zich inderdaad ook lezen als een versie van de zondeval. De heksen die de waarheid spreken, maar wier kennis Macbeth niet tot inzicht kan omvormen, kunnen vergeleken worden met de slang uit het Paradijs. Bovendien wordt Macbeth, net zoals Adam, door de vrouw in verleiding gebracht om de weg van het kwaad te kiezen.

Binnen het sobere, witte kader werd een opvallende plaats toegekend aan kaarsen of kandelaars. Het frequent gebruik van dit eenvoudige requisiet groeide uit tot een scenisch motief, dat de organische samenhang en het ritueel karakter van het

gebeuren versterkte. Wanneer we Lady Macbeth voor het eerst zagen, had zij een kandelaar bij zich waarmee zij de brief van haar man zou verbranden. En wanneer zij even later de geesten van het kwaad opriep en hen verzocht haar vrouwelijke natuur te vernietigen, hield zij de hand bij de kandelaar.

Het decor voor het feest waarop de geest van Banquo verschijnt, werd gesuggereerd door een simpele luchter met kaarsjes. Opvallend is dat de heks - die hier ook de moordenaar van Banquo was - de kaarsjes aanstak. Later werd op de scène, alweer met de kaarsjes, een rechthoek afgebakend die het terrein van de heksen op b.v. ook de ketel vormde. Bij de verschijningen die de heksen oproepen, rees het raamwerk waarop de kaarsen aangebracht waren de hoogte in. De toorts werd aldus een betekenisvol teken dat steeds weer met de krachten van "de hel" geassocieerd werd. De opvoering bouwde aldus een beeldenreeks op die logisch uitmondde in Macbeth's woorden: "Out, out, brief candle!/ Life's but a walking shadow" (V, 5, 23-24).

Het kwaad werd in deze productie als een voortdurend en alom aanwezige kracht getekend. De heks was bijna constant aanwezig bij de actie. In sterk geladen momenten waarin een duivels opzet in het brein van een van de Macbeths wordt uitgewerkt, was de heks telkens discreet aanwezig. Dat was bijvoorbeeld het geval

Macbeth (Lucas Smolders) en Lady Macbeth (Peggy Schepens). (Foto-atelier: Marleen Peeters)

in I,7 waarin Lady Macbeth haar weifelende echtgenoot over de streep trekt door hem zijn lafheid te verwijten en in III,1 bij de alleenspraak: “To be thus is nothing, but to be safely thus...” (Courteaux: “Koning zijn is niets.../ maar veilig koning zijn.”). Ook op het ogenblik dat Duncan en Lady Macbeth elkaar treffen, was de heks op scène.

Deze concrete aanwezigheid gaf het kwaad bijna een “local habitation and a name”, maar dreigde Macbeth toch al te zeer te reduceren tot een speelbal van een manipulerende instantie. Ook het feit dat de heks - overigens een indrukwekkende prestatie van Simone Milsdochter - tal van andere personages voor haar rekening nam, versterkte nog dat effect. Bijna zouden we vergeten dat het drama het gevolg is van bewuste keuzes die Macbeth zelf maakt. Wanneer hij zegt in zijn alleenspraak in het begin van I,7: “...was deze stoot/ Begin en eind van alles, hier, slechts hier./ Op deze zandbank in de tijd, ik gaf ‘t Hiernamaals prijs.”, dan is zijn houding vergelijkbaar met die van Dr. Faustus. Beiden verzaken bewust aan hun zaligheid in ruil voor wereldse waarden.

De indruk dat Macbeth slechts een slachtoffer is van duistere krachten leek nog in de hand gewerkt te worden door de speelstijl. Want door een te alledaagse of vlugge zeggingswijze, o.m. van Lucas Smolders als Macbeth, gingen precies de sterk wegende, poëtische passages vaak enigszins verloren. De verhouding tussen Macbeth en Lady Macbeth is de as waarrond het stuk draait. Zonder nadrukkelijkheid wordt het sexuele aspect van de relatie in het licht gesteld, o.m. in een soort paardans die onmiddellijk volgt nadat Macbeth in III,2 gealludeerd heeft op de verschrikkelijke plannen die hij aan het uitbroeden is.

Ook al werden de psychologische en poëtische dimensie van het stuk te kort gedaan, daar staat tegenover dat de produktie een grote zeggingskracht ontleende aan de verzorgde, doordachte en ritueel gekleurde scenografie.

Jozef DE VOS

Macbeth door Torka T. ging in première in de Zwarte Zaal te Antwerpen op 10 november 1995. Regie: Robert Sian; vertaling: Willy Courteaux; dramaturgie: Stef Driezen; lichtontwerp: Ludovic Van Craen; scenografie: Hartwig Dobbertin; muziek: Bo SpaenC

Macbeth: Lucas Smolders; Lady Macbeth: Peggy Schepens; Duncan/Macdruff: Ron Cornet; Malcolm: Bert Cosemans; Heks/Ross: Simone Milsdochter; Banquo: Mark Stroobants